

¹⁷ Толокин В. Сталин ушел в будущее... / Виктор Толокин // Рабочая газета. – 2013. – 5 марта. – С.1.

¹⁸ Яковлев А.Н. Предисловие. Обвал. Послесловие / Александр Яковлев. – М. : Изд-во «Новости», 1992. – С. 228-229.

УДК: 94(438) „1918/1939”: 325.54

© *Анатолій Шваб*
(м. Луцьк)

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ЕМІГРАЦІЙНОГО АПАРАТУ В 1918–1939 РР.

У статті висвітлено процес становлення та функціонування державного еміграційного апарату Другої Речі Посполитої. Проаналізовано еволюцію його організаційних структур. Окреслено компетенцію та повноваження відповідних державних органів у регулюванні міграційних процесів. Відстежено механізми та засоби регулювання характеру, напрямків та структури еміграції.

Ключові слова: Польський державний еміграційний апарат, Еміграційне управління, Еміграційний синдикат, механізми регулювання еміграційного руху з Польщі.

Анатолій Шваб. Организация и функционирование польского государственного эмиграционного аппарата в 1918-1939 гг. В статье освещен процесс становления и функционирования государственного эмиграционного аппарата Второй Речи Посполитой. Проанализирована эволюция его организационных структур. Определены компетенция и полномочия соответствующих государственных органов в регулировании миграционных процессов. Отслежено механизмы и средства регулирования характера, направлений и структуры эмиграции.

Ключевые слова: Польский государственный эмиграционный аппарат, Эмиграционные управления, Эмиграционный синдикат, механизмы регулирования эмиграционного движения из Польши.

Anatoliy Shvab. The Organization and - Functioning of the Polish National Emigration System in 1918-1939. The article is devoted to the process of formation and functioning of the national emigration system of the Second Polish-Lithuanian Commonwealth. The evolution of its organizational structures is analyzed. The competence and the authorization of relevant state bodies in the regulation of migration processes are outlined. The mechanisms and means of the nature regulation, directions and the structure of emigration are found out.

Key words: Polish emigration national system, Emigration department, Emigration syndicate, mechanisms of the emigration movement regulation from Poland.

Постановка наукової проблеми та її значення. Еміграція була важливою невід'ємною складо-

¹⁹Маркузе Г. Одномерный человек / Герберт Маркузе. – М. : «REFL-book», 1994. – С. 62.

²⁰Там само. – С. 61.

вою частиною соціально-економічного життя Другої Речі Посполитої. Усвідомлення її неминучості та потреби змусили молоду польську державу з перших днів свого існування формувати засади та механізми її регулювання. Дослідження процесу становлення еміграційного апарату, еволюції його функцій та вповноважень – важливий засіб виявлення природи та особливостей еміграційної політики Польщі в міжвоєнний період.

Аналіз досліджень із цієї проблеми. У сучасній українській історичній науці питання становлення та функціонування еміграційного апарату Другої Речі Посполитої досліджували лише через призму впливу на характер еміграційних процесів із західноукраїнських земель. До найбільш повних розвідок на цю тему слід належить публікації С. Качараби.

Окремі сюжети про діяльність польського еміграційного апарату та її наслідки знаходимо в роботах, присвячених дотичній тематиці за авторством Ю. Сливки, С. Макарчука, Ю. Макара, В. Євтуха, В. Трошинського, А. Попика та ін.

Широке коло робіт, присвячених схожій тематиці, представляють польські дослідники. Серед них варто виділити наукові розвідки державних чиновників та теоретиків польської міжвоєнної еміграційної політики Ю. Влодека, С. Гломбінського, Г. Заленцького, А. Зарихти, З. Людкевича, М. Красноцького, Ю. Околовича, М. Панкевича, М. Шавлецького, С. Юркевича та ін. Важливими для розуміння особливостей впливу імміграційної політики на характер еміграційних процесів є роботи авторитетних польських дослідників Е. Колодзєя, Г. Яновської, А. Пачковського, А. Пільха, П. Красевського, Я. Красуцького та ін.

Мета цієї розвідки – дослідити вплив імміграційної політики європейських країн на характер, напрямки та динаміку польської континентальної еміграції в 1930 – х рр.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Першими польськими установами, які займалися справами опіки над реемігрантами, репатріантами і емігрантами, були створені Регенською радою Рееміграційний відділ при Міністерстві внутрішніх справ та

Секція еміграції й посередництва праці при Міністерстві суспільного здоров'я, праці та соціальної опіки. Вони мали невеликі уповноваження і займалися опікою над польськими реемігрантами з Німеччини та реєстрацією їх фінансових претензій¹.

11 листопада 1918 р. було створено Державне управління у справах військовополонених (Państwowy Urząd do Spraw Jeńców), перейменоване 30 грудня 1918 р. на Державне управління у справі повернення військовополонених, біженців і робітників (Państwowy Urząd do Spraw Powroty Jeńców, Uchodźców i Robotników). До компетенції управління належало супроводження до місць проживання військовополонених, біженців і робітників, а також переведення через польську територію людей тієї ж категорії інших національностей².

Декретом Ради Міністрів від 27 січня 1919 р. створено мережу територіальних управлінь посередництва праці й опіки над емігрантами. До завдань цих управлінь належало, поміж іншого, посередництво праці для всіх категорій працівників, які розшукували заробітків, і в середині країни, і поза її межами, надання пов'язаної із цим інформації, підтримка рееміграції, ведення статистики переміщень людей³. У середині 1920-х років функціонувало 44 управлінь посередництва праці⁴.

Польська влада, через побоювання напливу радикально налаштованих репатріантів із Радянської Росії, навесні 1919 р. створила Міжміністерську комісію в справі загострення політичного контролю над вигнанцями і колишніми військовополоненими, які поверталися з Росії. У склад комісії ввійшли представники всіх міністерств. 5 серпня 1919 р. комісія прийняла рішення про створення вздовж східного кордону в таких містах, як Білосток, Вільне, Барановичі, Пінськ і Дорогуськ спеціальних таборів для тритижневого «політичного карантину» осіб, що поверталися до Польщі⁵.

Справи репатріації, рееміграції і питання еміграційної політики були спочатку у віданні багатьох управлінь, підпорядкованих Міністерству праці і суспільної опіки та Міністерству закордонних справ.

У липні 1919 р. Міністерство закордонних справ (МЗС) внесло на розгляд Президії Ради Міністрів пропозицію створення Еміграційного управління при своєму міністерстві, мотивуючи це тим, що питання еміграції, як і рееміграції, тісно пов'язані із закордонною діяльністю. Міністерство праці і суспільної опіки (МПіСО) натомість внесло пропозицію створення Еміграційного управління у своєму складі. Розбіжність поглядів проявлялася у ставленні до рееміграції. МЗС побоювалося масового напливу радикально політично налаштованих біженців і реемігрантів, натомість МПіСО виступало проти стримання, хоча і намагалося, щоб хвиля повернення співвітчизників була не надто масовою. Відомче протистояння мало ще й політичне підгру-

нтя, і часто мотиви кожної з сторін визначалися належністю їхніх чиновників до різних політичних угруповань⁶. МЗС перебувало під впливом діячів Польського народного комітету та ендеків, а МПіСО – Польської соціалістичної партії і Народної робітничої партії.

1 квітня 1920 р. на засіданні Ради Міністрів більшістю голосів було прийнято рішення про утворення Еміграційного управління при МПіСО⁷. 22 квітня 1920 р. прийнято відповідне розпорядженням Ради міністрів⁸. До компетенції новоствореного органу належали справи, що стосувалися питань еміграції, рееміграції, імміграції та опіки над вихідцями з Польщі за кордоном. На основі закону від 4 листопада 1920 р. Державне управління у справі повернення полонених, біженців і робітників було ліквідовано, а його функції передано Еміграційному управлінню⁹. У результаті цього повстав потужний апарат через табори та представництва якого пройшло 4 млн репатріантів різних національностей¹⁰.

Цим законом також визначалася компетенція з питань еміграції Міністерства закордонних справ. Еміграційне управління свої вповноваження за кордоном виконувало в тісній співпраці із МЗС за допомогою його органів. У країнах, визначених Еміграційним управлінням Міністр закордонних справ призначав за поданням Міністра праці і суспільної опіки окремого аташе з еміграційних справ, який виконував свої службові обов'язки при дипломатичних і консульських представництвах¹¹. На початку 1921 р. два відомства підготували спільні розпорядження. Еміграційний аташе підпорядковувався МПіСО, але у плануванні й контролі їхньої діяльності брало участь і МЗС. Еміграційні аташе зараховувалися на службу в МЗС і фактично були повністю від нього залежними¹². Фінансування їхнє здійснювалося також через бюджет Міністерства закордонних справ, вони також вели кореспонденцію через канцелярію цього міністерства і могли бути звільнені з посади Міністром закордонних справ¹³. До їхньої компетенції, окрім усього, належало: вивчення економічних умов на ринку праці в імміграційних країнах; нагляд за перевезеннями емігрантів мореплавними компаніями; подання Еміграційному управлінню щомісячних і щорічних звітів про еміграційні справи в країні перебування; контроль за дотриманням еміграційних угод та робітничих контрактів; інформування зацікавлених сторін про умови польської еміграції¹⁴.

1922 р. для координації культурно-освітньої роботи серед емігрантів МЗС утворило Раду культурної опіки, яка у вересні 1923-го була реорганізована в Міжміністерську комісію культурної опіки над поляками за кордоном. До її складу входили представники МЗС, МПіСО а також Міністерства релігійних визнань і публічного просвітництва. Відповідно до розпорядження від 22 березня 1923 р.

практичною опікою над емігрантами мали займатися польські консульства. Утворене 1923 р. управління економічного радника МЗС здійснювало загальний нагляд над роботою консульств у питаннях опіки над емігрантами. До його обов'язків уходив контроль над виконанням еміграційних угод і робітничих контрактів та дотримання вимог діяльності концесійованих у Польщі мореплавних ліній. Усе це свідчило про зростання ролі МЗС в еміграційних справах¹⁵.

Подальше зростання повноважень Міністерства закордонних справ в еміграційних питаннях проявилось у виданому 20 жовтня 1924 р. розпорядженні Ради міністрів щодо зміни організаційного статусу Еміграційного управління. Воно передбачало, що призначення директора Еміграційного управління повинно узгоджуватися між МПіСО та МЗС¹⁶.

Остаточне внормування повноважень Еміграційного управління було здійснене розпорядженнями Ради міністрів від 20 жовтня 1924 р.¹⁷ та 11 лютого 1925 р.¹⁸. До його компетенції належали підготовка і виконання розпоряджень, що стосувалися міграції населення та опіки над емігрантами, підготовка спільно з МЗС проектів міжнародних договорів, що стосувалися еміграції та імміграції, а також нагляд за їх виконанням, контроль за працею робітників за кордоном, боротьба з нелегальною агітацією і вербуванням емігрантів, опіка над емігрантами за кордоном і реемігрантами в середині країни, розгляд звернень корабельних компаній про надання їм концесій на перевезення емігрантів, проведення разом з Статистичним управлінням обліку емігрантів, а також співпраця з громадськими організаціями у справі опіки над емігрантами і реемігрантами¹⁹.

Розпорядженням Ради міністрів від 11 лютого 1925 р. затверджено організаційний статут Еміграційного управління. У його структурі передбачалися загальний відділ, відділ заморської еміграції, відділ континентальної еміграції та науково-інформаційне бюро. Для поширення інформації про еміграційний рух Еміграційне управління випускало щомісячник «Бюлетень Еміграційного управління».

Консультативним і дорадчим органом МПіСО була Державна еміграційна рада, створена ще 9 червня 1921 р.²⁰. Після тривалих реорганізацій у 1925 р. вона набрала сталих функцій. До них належали: визначення напрямків еміграційної політики, рееміграції і імміграції, опрацювання законодавчих актів, підготовка проектів міжнародних конвенцій, надання дозволів на перевезення емігрантів²¹.

Від початку до складу Державної еміграційної ради входило вісім членів делегованих Сеймом, вісім вповноважених членів зацікавленими міністерствами (МВС, МЗС, Міністерство військових справ, Міністерство сільського господарства і дер-

жавного майна, Міністерства промисловості і торгівлі, Міністерства публічного здоров'я, Державного казначейства та Головного статистичного управління) та вісім осіб, які займалися теоретично і практично питаннями еміграції.

Розпорядженням Ради міністрів від 8 липня 1925 р. дещо змінено засади створення Державної еміграційної ради. Тепер до її складу входило 11 осіб., призначених МПіСО – 3 представники від профспілкових організацій, 3 представники від найвпливовіших громадських організацій, які займалися опікою над емігрантами, 5 представників від зацікавлених міністерств (МВС, МЗС, Міністерство сільського господарства і державного майна, Міністерства промисловості і торгівлі, Міністерства аграрних реформ)²². Активізація діяльності Державної еміграційної ради наступила лише з 1925 р.

Еміграційне управління до кінця 1922 р. займалося передусім питаннями репатріації. У міру зменшення репатріаційного руху поступово ліквідовувалися табірні представництва на східному та західному кордоні. Самостійним органом Еміграційного управління була експозитура у Львові. Особливий її статус зумовлювався географічною віддаленістю регіону і сильним еміграційним рухом на цій території. Представництво Еміграційного управління в Познані опікувалася еміграцією до Франції і рееміграцією з Вестфалії і Надренії. Під кінець 1925 р. Еміграційне управління мало представництва: філіал Еміграційного управління у Львові, їдальню для емігрантів у Ченхстохові, еміграційний табір у Вейрохові (з відділеннями в Гдині та Тшеві) та філіал для справ рееміграції і депортації в Збашиню. Фактично підпорядкованими Еміграційному управлінню, але й підконтрольними еміграційним аташе, були також двомовні інспектори на збірних станціях у Мисловицях і Вейхерові, еміграційний і рееміграційний табір у Вільному місті Гданську²³.

Підвищенню ефективності діяльності еміграційного апарату та впорядкуванню його функцій сприяло прийняття 1927 р. цілісного еміграційного закону. Тривалі багаторічні дискусії довкола його основних положень значно активізувалися від початку 1925 р. з створенням спеціальної комісії, до складу якої ввійшли Роман Кутиловський – віце директор Еміграційного управління (Urzędu Emigracyjnego), Сергій Івановський – юридичний радник Еміграційного управління та проф. Леон Галбан – член Державної еміграційної ради (Państwowej Rady Emigracyjnej).

Остаточний варіант еміграційного закону був оприлюднений 15 жовтня 1927 р. та введений у дію з 15 грудня того ж року. Прийнятий закон разом із виконавчим розпорядженням МПіСО від 23 грудня 1927 р. замінили чинні до цього приписи, а саме німецький закон про еміграцію від 9 червня 1897 р., австрійські еміграційні приписи від 21 січня

1897 р., параграфи царського карного кодексу 1903 р., які стосувалися санкцій щодо нелегальної еміграції, а також видані вже в незалежній Польщі приписи від 4 листопада 1920 р. «В справі врегулювання справ примусової та добровільної міграції населення»²⁴.

Еміграційний закон був основним юридичним актом, який урегулював усі еміграційні питання в Польщі. Він передбачав збільшення контролю державного апарату над міграціями населення, а також надав можливості йому проводити активну еміграційну політику.

Закон передбачав ряд прерогатив уряду в сфері організації і еміграційної політики на території Польщі. Так, наприклад, 4 стаття 1 розділу стверджувала, що МПіСО за узгодженням із МЗС мало право за поданням Еміграційного управління, а інколи і Державної еміграційної ради стримати тимчасово, взагалі або частково еміграцію з Польщі до визначених держав з огляду на невідповідні для емігрантів умови або небезпеку для держави. У 7-м розділі цього ж розділу заборонялося проведення еміграційної агітації на території Речі Посполитої не вповноваженим владою організаціям та особам.

Розділи II і III окреслювали компетенцію Еміграційного управління і Державної еміграційної влади. Розділ IV передбачав створення еміграційного фонду в формі державного кредиту. Він призначався на опіку емігрантами в середині країни (інформування, професійне навчання, надання допомоги для родин, які залишилися в Польщі, облаштування еміграційних пунктів тощо) та за кордоном (оплата чиновників МЗС, які займалися питаннями еміграції, обстеження територій, призначених для поселень, організація серед скупчених поселень польських шкіл, культурно-освітніх осередків, товариств взаємодопомоги.)

У розділі містив обширні роз'яснення умов, на яких корабельні компанії мали перевозити емігрантів із Польщі. До цього розділу було включено приписи закону від 14 грудня 1925 р. про виключне право польських портів на морські перевезення польських вихідців. VI розділ окреслював умови діяльності колонізаційних товариств, які займалися рільничим осадництвом. VII розділ стосувався представництв, які займалися континентальною еміграцією. Цей розділ гарантував переваги французьким рекрутаційним місіям. VIII розділ передбачав карні санкції через порушення приписів. Натомість XIX розділ містив перехідні й кінцеві приписи²⁵.

Польський еміграційний закон 1927 р. на тлі законодавств інших держав вирізнявся відносно значною дбайливістю інтересами емігрантів проте і мав ряд недоліків, за які його критикували зацікавлені сторони.

Упорядкування еміграційного законодавства сприяло чіткому розмежуванню функцій щодо регу-

лювання континентальної і міжконтинентальної еміграції. Питання континентальної еміграції розв'язували Державні управління посередництва праці, міжконтинентальної – Еміграційне управління²⁶.

Прийняття еміграційного закону сприяло розбудові еміграційного апарату та посиленню контролю над концесійними корабельними кампаніями. Розпорядженням МПіСО від 28 вересня 1928 р. були утворені філії Еміграційного управління у Варшаві, Кракові, Львові, Бресті й у Білостоку²⁷.

Восени 1929 р. Еміграційне управління і Міністерство праці і суспільної опіки виступили з ініціативою створення Еміграційного синдикату (Syndykatu Emigracyjny) – акціонерної спілки з участю державного казначейства (Skarbu Państwa) та ліцензованих в Польщі мореплавних компаній. Робилося це для зменшення нелегальної рекрутаційної діяльності чужих мореплавних компаній та посилення контролю над міжконтинентальною еміграцією. 11 січня 1930 р. у Варшаві було підписано нотаріальний акт, який засвідчив його юридичне створення²⁸.

До компетенції синдикату належало: надання емігрантам відповідної інформації; допомога емігрантам при отриманні потрібних документів і ліквідації майнових стосунків на батьківщині; допомога і посередництво в отриманні кредитів та купівлі залізничних і корабельних квитків; організація колективних транспортних перевезень; облаштування та утримання готелів та будинків для емігрантів; влагодження всіх формальностей, пов'язаних із виїздом за кордон; участь у різних інституціях, що займаються еміграційним рухом²⁹.

На думку більшості дослідників, утворення Еміграційного синдикату мало було не тільки обмежити діяльність місцевих представництв мореплавних компаній, а й перекласти на нього низку функцій, якими займалися громадські опікунські організації.

Еміграційний синдикат завдяки підтримки влади вже в березні 1930 р. створив у Варшаві центральне управління (Zarząd Centralny) та приступив до організації регіональних відділів у східних і південно-східних воєводствах звідки рекрутувалося найбільше переселенців та була найбільш поширена нелегальна агітація. Восени 1930 р. представництва Еміграційного синдикату діяли у Волинському (11), Поліському (7), Львівському (5), Станіславському і Тернопільському (по 4) воєводствах та в Ряшеві і Тарнові³⁰.

У зв'язку з значним зменшенням імміграційних квот урядами США та Канади північноамериканські мореплавні лінії (Red Star Line, White Star Line) скоротили свої попередньо розбудовані регіональні відділення. Зусиллями польської влади в листопаді 1930 р. вдалося порозумітися з мореплавними компаніями, які обслуговували Південну Америку, що дало змогу зберегти чинність відділень еміграцій-

ного синдикату з наданням потрібної допомоги бажаним виїхати до цих країн³¹.

Значне скорочення кількості міжконтинентальних емігрантів з Польщі у 1930–1931 рр. вплинуло на фінансові можливості синдикату. В цей період йому вдалося покрити власні видатки лише на 50 %. У такій ситуації Еміграційний синдикат був неспроможний виконати покладені на нього завдання врегулювання технічних питань, пов'язаних із організацією еміграції.

Через Еміграційне управління, до вповноважень якого належало і нагляд та дотаційне фінансування еміграційних товариств, влада намагалася регулювати і координувати діяльність організацій, пов'язаних із еміграцією. 11 січня 1927 р. у Варшаві відбулася перша конференція опікунських товариств. У її роботі взяли участь представники Польського еміграційного товариства (Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego), Товариства польської опіки над співвітчизниками на чужині (Stowarzyszenia Opieka Polska nad Rodakami na Obczyźnie), Польське товариство молодих жінок (Polskiego Stowarzyszenia Młodych Kobiet), Комітет по боротьбі з торгівлею жінками і дітьми (Komitetu do Walki z Handlem Kobietami i Dziećmi), Товариства бібліотек і видавництв для вигнанців ім. Ж. Околовіча (Towarzystwa Bibliotek i Wydawnictw dla Wychodźców im. J. Okołowicza), Товариства опіки над українськими емігрантами (Towarzystwa Opieki nad Ukraińskimi Emigrantami), Центрального єврейського товариства «Jeas» (Centralnego Żydowskiego Towarzystwa «Jeas»)³². В результаті конференції Еміграційне управління видало циркуляр державним управлінням праці та своїм територіальним відділенням вслякко сприяти діяльності товариств, які брали участь у конференції, а також Центральному єврейському еміграційному комітету (Żydowskiemu Centralnemu Komitetu Emigracyjnemu (JCA) та Центральному палестинському сіоністському відділу (Centralnemu Sionistycznemu Wydziału Palestyńskiemu)³³.

У середині 1930 р. з ініціативи МПіСО виникла координаційна рада польських еміграційних, колоніальних та меншинних організацій (Delegacja Porozumiewawcza Polskich Organizacji Emigracyjnych, Kolonialnych, i Mniejszościowych)³⁴.

Раптовий спад еміграційного руху у 1930 р., викликаний світовою економічною кризою та різкими обмеженнями імміграційних країн, вніс суттєві корективи в наміри польської влади, проявилися вони і на функціонуванні еміграційного апарату.

З 1 липня 1932 р. розпорядженням президента РП було ліквідовано Еміграційне управління, а більшість вповноважень щодо еміграції перейшли до компетенції Міністерства закордонних справ³⁵. У сфері компетенції МПіСО залишилися питання селекції, рекрутації і транспортування емігрантів.

Питання загальної еміграційної політики угоджувалися із МЗС³⁶.

На території держави владою першої інстанції в еміграційних питаннях залишилися державні управління посередництва праці, натомість владою другої інстанції стали воєводи, яких на практиці заміняли еміграційні інспектори, призначені реорганізованим Міністерством суспільної опіки (МСО). Територія держави була поділена на своєрідні округи: еміграційний інспектор при комісарі уряду у Варшаві обіймав сферою своєї діяльності Люблінське, Кельцьке, Лодзьке, Познанське, Поморське і Варшавське воєводства; еміграційний інспектор у Бресті – Волинське, Поліське, Білостоцьке, Новогрудське і Віленське; еміграційний інспектор при Львівському воєводському управлінні – Львівське, Станіславське і Тернопільське воєводства. У Краківському і Сльонзькому воєводстві були призначені по одному окремому інспектору на кожне. Регулювання міжконтинентальним еміграційним рухом концентрувалося у Варшаві, де знаходилися установи всіх концесійованих мореплавних товариств, Еміграційного синдикату, Палестинського відділу і деяких опікунських товариств. Наприкінці 1933 р. еміграційний інспектор у Варшаві в питаннях міжконтинентальної еміграції став владою другої інстанції на території всієї Польщі. У зв'язку з тим, що еміграційний рух відбувався через Гдиню, 1934 р. скасовано посаду еміграційного аташе та еміграційним етап у Гданську.

З 1 квітня 1934 р., напередодні ліквідації Державних управлінь посередництва праці, їх владні вповноваження першої інстанції були передані повітовим адміністраціям³⁷.

1934 р. розпорядженням Міністра праці і соціальної опіки ліквідовано посаду еміграційного інспектора в Бресті, а його територіальні вповноваження передані варшавському еміграційному інспекторові³⁸.

У середині 1932 р. було реорганізовано й об'єднано керовану Міністром праці і суспільної опіки Міжміністерську комісію із еміграційних справ і Комісію еміграційного фонду в одну Міжміністерську еміграційну комісію, яка підпорядковувалася міністру закордонних справ.

Міжміністерська еміграційна комісія займалася не лише обміном поглядів зацікавлених сторін щодо питань еміграції, а й розпоряджалася поважними кредитами з Еміграційного фонду та інших джерел. З збільшенням вповноважень міжміністерської комісії втрачалося значення на тлі ослаблення сеймової опозиції та ліквідації низки опікунських організацій, Державної еміграційної ради³⁹. Першим головою Міжміністерської еміграційної комісії став державний підсекретар Юзеф Бек (пізніше – міністр МЗС), а секретарем – відомий знавець еміграційної проблематики Аполінаріуш Зарихта. До складу комісії входили представники від Міністер-

ства соціальної опіки, Міністерства промисловості і торгівлі, Міністерства фінансів, Міністерства сільськогосподарства і земельних реформ, Державного земельного банку. До компетенції Міжміністерської еміграційної комісії належало погодження міжнародних еміграційних проблем та керівництво еміграційним фондом, що дало змогу стати їй не лише координатором еміграційного процесу, а й суттєво впливати на формування еміграційної політики⁴⁰. Г. Яновська вважала, що «передання еміграційних справ до компетенції МЗС у період, коли економічна криза досягнула найвищого піднесення, пов'язане з намаганням польської влади послабити міжнародні імміграційні обмеження та знайти нові території для переселення»⁴¹.

Складна економічна ситуація в державі зумовила значні фінансові обмеження на видатки пов'язані з еміграцією. У 1931–1932 бюджетному році дотації з державного бюджету для інституцій і громадських організацій, які займалися питаннями еміграції, скоротилися із 395 тис. зл. до 190 тис. зл., а в 1933-му – до 70 тис. зл.⁴².

Здійснена на початку 1930-х рр. реорганізація еміграційного апарату дала польським урядовим колам змогу повністю контролювати еміграційний рух. Утворені в цей період еміграційні структури майже беззмінно функціонували аж до початку Другої світової війни⁴³.

¹ Szawleski M. *Kwestia emigracji w Polsce*. / M. Szawleski. – Warszawa : Nakładem Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego, 1927. – 208 s. // с. 83.

² *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. – 1918. – № 3. – Poz. 84.

³ *Dziennik Praw Państwa Polskiego*. – 1919 – № 11. – Poz. 127.

⁴ *Emigracja w Polsce*. // *Biuletyn Urzędu Emigracyjnego*. – 1925. – № 9-11. // с. 8.

⁵ Kołodziej E. *Wychodnictwo zarobkowe z Polski 1918–1939*. / E. Kołodziej – Warszawa : Książka i Wiedza, 1982. – 291 s. // с. 43.

⁶ AAN, PRM . – Sygn. 7040. – Pismo MSZ do PRN z 16 IX 1919.

⁷ Kołodziej E. *Wychodnictwo zarobkowe z Polski 1918–1939*. / E. Kołodziej – Warszawa : Książka i Wiedza, 1982. – 291 s.

⁸ *Dziennik Ustaw RP*. – № 39. – Poz. 232.

⁹ *Dziennik Ustaw RP*. – № 108. – Poz. 707.

¹⁰ Szawleski M. *Kwestia emigracji w Polsce*. / M. Szawleski. – Warszawa : Nakładem Polskiego Towarzystwa Emigracyjnego, 1927. – 208 s. // с. 84.

¹¹ *Dziennik Ustaw RP*. – 1921. – № 94. – Poz. 873.

¹² *Wychodźca*. – 19. VII. 1926 r. – № 29.

¹³ Качараба С. П. *Еміграція з Західної України 1919–1939* / С. П. Качараба – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 416 с. // с. 83.

¹⁴ Babiński W. *Wychodźstwo, a opieka konsularna* // *Kwartalnik Instytutu Naukowego do Badań Emigracji I Kolonizacji*. – 1927. – Т. I. // с. 49-50.

¹⁵ Kołodziej E. *Wychodnictwo zarobkowe z Polski 1918–1939*. / E. Kołodziej – Warszawa : Książka i Wiedza, 1982. – 291 s. // с. 46.

¹⁶ Lubaczewski T. *Kierownictwo polityki Emigracyjnej* // «*Wychodźca*». – 19. VII. 1926 r. – № 29.

¹⁷ *Dziennik Ustaw RP*. – 1924. – № 94. – Poz. 872.

¹⁸ Iwanowski S. *Zasady nowego prawa o emigracji* // *Przegląd Emigracyjny*. – 1927. – Z. 4.

¹⁹ *Dziennik Ustaw RP*. – 1924. – № 94. – Poz. 872.

²⁰ *Dziennik Ustaw RP*. – 1921. – № 6. – Poz. 403.

²¹ *Dziennik Ustaw RP*. – 1925. – № 76. – Poz. 535.

²² Kołodziej E. *Wychodnictwo zarobkowe z Polski 1918–1939*. / E. Kołodziej – Warszawa : Książka i Wiedza, 1982. – 291 s. // с. 47-48.

²³ *Zarys działalności Urzędu Emigracyjnego w roku 1923*. // *Praca i Opieka Społeczna*. – 1924. – Z. I. // с. 42.

²⁴ *Kwartalnik Naukowego Instytutu Emigracyjnego oraz Przegląd Emigracyjny*. – 1928. – Т. I.

²⁵ *Dziennik Ustaw RP*. – 1927. – № 89. – Poz. 799. – с. 235

²⁶ *Український емігрант*. – 1930. – 31 травня. – ч. 10.

²⁷ *Biuletyn Urzędu Emigracyjnego w Sprawach Migracji i Osadnictwa*. – 15. XI. 1928. – № 20. // с. 1-2.

²⁸ Качараба С. П. *Еміграція з Західної України 1919–1939* / С. П. Качараба. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 416 с. // с. 107.

²⁹ Качараба С. П. *Еміграція з Західної України 1919–1939* / С. П. Качараба. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 416 с. // с. 91.

³⁰ *Sprawozdanie Zarządu Syndykatu Emigracyjnego, Spółki z Ograniczoną Odpowiedzialnością w Warszawie za rok administracyjny 1930 – 1931*. – Warszawa, 1931. // с. 8-9.

³¹ *Sprawozdanie Zarządu Syndykatu Emigracyjnego, Spółki z Ograniczoną Odpowiedzialnością w Warszawie za rok administracyjny 1930 – 1931*. – Warszawa, 1931. // с. 12-13.

³² AAN, MOS. – Sygn. 81. – *Protokół konferencji z 11 I 1927*. // с. 2-5.

³³ *Przegląd Emigracyjny*. – 1927. – Z. 2. // с. 92

³⁴ *Biuletyn Urzędu Emigracyjnego w Sprawach Migracji i Osadnictwa*. – 15. III. 1930. – № 6. // с. 66-67.

³⁵ *Dziennik Ustaw RP*. – 1932. – № 52. – Poz. 492.

³⁶ *Dziennik Ustaw RP*. – 1933. – № 84. – Poz. 612.

³⁷ *Sprawozdanie z działalności Ministerstwa Opieki Społecznej w 1933/1934 r.* // *Praca i Opieka Społeczna*. – 1935. – Z. 2. // с. 246-247.

³⁸ ЦДІА України у Львові. Ф. 854. Оп. 1. Спр. 24. // с. 1-2.

³⁹ AAN, MSZ. – Sygn. 9894.– Protokół Międzyministerialnej Komisji Emigracyjnej z 31 VIII 1932 r.

⁴⁰ AAN, MSZ. – Sygn. 9850. – Sprawozdanie z całokształtu spraw i wytyczne polityki emigracyjnej na rok 1934. // с. 76.

⁴¹ Janowska H. Emigracja zarobkowa z Polski 1918-1939. H. Janowska. – Warszawa, 1981. – 338 s. // с.115.

⁴² Praca i Opieka Społeczna. – 1931. – Z. 3. // с. 378-379.

⁴³ Качараба С. П. Еміграція з Західної України 1919–1939 / С. П. Качараба. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2003. – 416 с. // с. 93.

УДК: 32.019.5

© *Наталія Шевчук*
(м. Львів)

МЕТАФОРИЧНА КОМУНІКАЦІЯ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Розглянуто поняття і функціональність метафор у політичному тексті, умови їх виникнення і мету застосування як апеляції до синтезу емоційного відгуку на якусь подію і асоціативної здатності мислення.

Ключові слова: політичний дискурс, політична метафора, метафорична комунікація, фігура мислення.

Наталія Шевчук. Метафорическая коммуникация в политическом дискурсе. Рассмотрено понятие и функциональность метафор в политическом тексте, условия их возникновения и цель применения как апелляции к синтезу эмоционального отклика на какое-то событие и ассоциативной способности мышления.

Ключевые слова: политический дискурс, политическая метафора, метафорическая коммуникация, фигура мышления.

Nataliya Shevchuk. Metaphorical Communication in a Political Discourse. The concept and function of a metaphor in a political text, the conditions of their origin and purpose of use as an appeal to the synthesis of an emotional response to an event and associative thinking ability are examined.

Key words: a political discourse, a political metaphor, metaphorical communication, a thinking figure.

Постановка наукової проблеми та її значення. У політичній сфері мова використовується не лише як інструмент формування і висловлення думок, засіб комунікації, а і як засіб впливу на індивідуальну та громадську свідомість. Політична комунікація за допомогою мови практично і цілеспрямовано підсилює розгортання політичних ідей. Можливість застосування її з метою впливу на цільову аудиторію закладена в самій природі мови та людського спілкування. Мова значною мірою визначає і обумовлює розуміння людиною довкілля та ставлення до нього, оскільки саме завдяки мові відбувається відображення в свідомості реальних подій та явищ. Окреслена сфера досліджень сьогодні набуває нової актуальності, хоча цьому впливу надавали значимості ще в часи античності, вивчаючи ораторську мову, риторичні прийоми переконання.

Аналіз останніх досліджень із цієї теми. Проблему впливу за допомогою мови в різні часи ана-

лізували різні дослідники (С. Кара-Мурза, М. Бахтін, Р. Бахем, М. Едельман, Д. Болінджер, І. Рогозіна, Г. Кресс, Р. Ходж та ін.). Виступаючи результатом цілеспрямованої політичної роботи, політичний дискурс представляє собою текстuale вираження пануючих у суспільстві та еліті ідеологічних схем, а масова комунікація в політиці поступово переходить у розряд найсучаснішого, найбільш ефективного засобу боротьби за державну і політичну владу. Політичний дискурс, зокрема структура та функції політичної метафори у ньому, вже ставав об'єктом аналізу багатьох сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників (І. Філатенко, О. Чадюк, Х. Дацишин, І. Вільчинська, А. Баранов, Ю. Караулов, А. Чудінов та ін.), однак сфера дослідження пропонує щораз нові ракурси вивчення.

Цілком закономірно, що в різних типах дискурсу метафора виконує різні функції. Метою цієї статті є розкриття ролі і багатofункціональності метафори у політичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Політична мова відображає політичну реальність, змінюючись разом із нею і водночас беручи участь у її творенні і видозмінюванні¹. Як стверджує Г. Почепцов, Україна стає динамічним суспільством, у якому комунікація посідає нове місце, перетворюючись на важливий чинник суспільного, політичного і бізнесового життя сьогодення². Це дає можливість керувати впливати на сприйняття дійсності за допомогою мови, особливо тоді, коли вона відбувається поза безпосереднім досвідом і людина не в змозі співставити реальну картину з її вербальним відображенням.

І. Вільчинська звернула увагу, що одним із перших до вивчення політичної метафорики звернувся Майкл Осборн, який розглядав метафору як мовний засіб, що виконує естетичну й прагматичну функції. Метафора розглядалася як прикраса мовлення, спосіб привернення уваги й емоційного впливу на адресата, оскільки онтологія метафори сягає глибинної почуттєвої сфери. М. Осборн дійшов висновку, що саме метафори формують підґрунтя політичного впливу і переконання³.

Політичний дискурс характеризує цільова установка створення впливу на аудиторію. Кожен полі-